

2013 Bertsolari Txapelketa

J. DORRONSORO

Bertsolaritza nondik nora dabilen aztertze gailur aparta ohi da 4 urtez behingo norgehiagoka hau. Alderdi askotatik begira dakioko ispilu honi: bertsolari bakoitzaren talentuaz gain, bertsogintzako teknika maila, gaiak lantzeko modua, ahozko tradizioaren zein literatura idatziaren eragina, borrokaren arrisku eta morboa, musika doinuen erabilpena, publikoaren erantzuna, medioen erabilpena...

Ez dut gertutik segitu txapelketa osoa. Badakit kanporaketa saio guzti-guztiek sekulako arrakasta izan dutela entzule-ikusle aldetik han eta hemen gure geografia zabalean, eta baita bertso mailan ere. Baina final egun osoko festa erraldoia bete- betean murgildurik emozioz bizi izan dut bertsolari eta publiko anitzaren arteko sintonia osoan partaide.

Kritikari eta epaileek eman digute argibide eta xehetasunik bertsolaritzaren onerako, baina ez ezazu espero hemen horrelakorik. Zortzi artisten nor baino nor joku dialektiko eta abildadeen kulunkan harriduraz gozatuz ospatu dut Barakaldoko jaia goiz eta arratsalde, besterik gabe. Amets, Maialen, Igor, Aitor biak, Unai, Beñat, Sustrai, norbere eran sortzaile, inork ez duzue hutsegín, zortziok maila gorenean ausart, goiz partean bat hobeto agian, bestea arratsaldean, baina saio apartak biak hala-biak, egun osoa borobilduz. Euskaldun izatez harro pasatu dugu eguna, konturatuta txikiok geure apurrean baditugula handiek ez dituzten bizipen pozgarri bitxiak.

Euskaldunok geure hizkuntzan bizi ahal izateko egunero aurrez aurre ditugun neke eta ezinak nolabait asetzearen premia larriak estimatzen du tamainako betekada eder bat. A zer gozamina zazpi

probintzietako euskaldun zahar eta gazte ugari adi-adi elkarrekin egun osoz ideia eta sentimendutan blai, bertsolarien bat-bateko kantuzko sorkuntzan loturik! Ez euskaldun guztiok, baina askok bai, gure gurea dugu bertso mundu hau, barne muinetan txertatua dakargu auskalo noiztik belaunaldiz belaunaldi. Eta egoki gaurkotua gainera zorionez. Zenbat milaka bertsozalek bizi izan du ospakizun hau plazan bertatik bertara edo etxean telebistaz barren muinetan hunkiturik! Batek baino gehiagok aitortu du: *nik ez dut bertso kontuan asko entenditzen, baina negar malkotan bizi izan dut azken txapelketetako zenbait une, txapela jazteko momentu gorena batez ere*. Ba ote dago gero bertsozale horiek baino adituagorik? Hainbeste urte pasata, zergatik ote dauzkagu askok oraindik memorian sendo hiltzaturik, esate baterako, 60, 62, 65 eta 67ko bertso txapelketak?

Irakurtzen ez zekiten bertsolari aspaldiko haiek gogoratu nituen BECen. Etxahun Barkoxe, Xenpelar, Pello Errota, edo Enbeita ez dauzkagu oraindik ahaztuta, ez horixe. Basarri handia zetorkidan gogora, besteak beste, 1935ko eta 1960koen irabazlea, gerratearen haustura beltza nolabait konpontzen lagundu ziguna. A. Zabalaren Auspoa liburu sorta ezinbestekoa. Mugarri nagusien aipamenarekin jarraituz, hor dugu X. Amurizaren berrikuntza, bertso eskolak, bertsozale elkarte, Egañaren aroko olatu berri indartsua. Nola asmatu duen herri honek bat-bateko ahozkotasan kantatuaren altxorra gizar-tearen aldaketen arabera mendez mendez egokitzen! Txirritaren nahiz Maialenen bertsoen jakitun ugari geunden abenduaren 15eko plaza bikainean. Hori ez da moda kontua.

Inguruko bi hizkuntza handiek guk izan ez dugun indarra eta boterea izan dute eskura historian zehar nork bere literatura idatzian oinarri zezaten beren nazio egituraketa eta garapena, eta ondorioz ahozkotasuna landu beharrik izan ez dutenez, bazterrera utzi zuten. Gurean aldiz, Orixeren Euskaldunak poema liburuarekin saialdi berantiar bat egin nahi izan zuten arren, ahozko literatura aberatsean sustraitu dugu azkenaldi luzean gure herri bizipena, besteek ez bezala. Hortaz jabeturik jarri zizkigun oinarriak Manuel Lekuona mai-xuak, gure ahozko literaturaren zer nolakoak sakonki aztertuta eman zigularik argitara errepublika garaian. Eta bide beretik, nazioaren kultur ikuspegi argiz gidaturik prestatu zituen Aitzol, Hernandorena, Zubimendi, Montzon eta konpainiak lehenbiziko bertsolari txapelketa biak Donostiako Poxpolin aretoan 1935 eta 36ean. Hortik egin

ahal izan dugu bidea gaur arteraino. Arnas luzeko hegaldian dator, beraz, gure arranoa.

Bertsolaritzaren historia gogoratzen hasita, utziko didazue baita ere, esker onez ekar ditzadan orrialde honetara gure herri musika jasotzen hegoalde iparraldetan herriz herri hainbeste lan eginda Azkue handia, aita Donostia artista, Salaberry mauletarra, Santesteban maisua eta beste asko eta askok eskura eman dizkiguten kantutegi oparoak. Herri kantaria izan gara, eguneroko bizimodu osoa batbateko sorkuntzan kantatuz eraman du euskal jendeak; kantatuz egin du negar eta festa, ezkondu eta hil, kantatuz egin du gerra eta jai, jolas eta lan, gorroto eta maitatu, haserre eta juerga. Gizartearen bizimodu arruntaren kantaria baita bertsolaria, beste ezer baino lehen.

Doinuen arloari dagokionez zerbait esatekotan, guztiok dakigu aspaldiko urteotan joera handia dutela bertsolariek, nor bere doinu berria plazaratzeko bakarkako saioetan. Txapelketa honetan sei doinu berri ekarri dizkigute, bi propio sortuak, eta beste laurak Laboa, Lete, eta Valverderen kantuen moldaketak. Gainontzeko ariketa guztietan, nahiko arrisku badutela bestela ere eta, doinu oso ezagun eta jakinetara mugatu ohi dira bertsolari gehienak. Irudipena daukat, esate baterako, zortziko txikiko doinueetan motz ibili direla oraingoan.

Egia da 80 hamarkadakoetan sekulako gorakada eta berrikuntza aberatsa eman zela herri musikatik jasotako doinueetan, eta bertso neurri normaletako ariketetan gainera. Eskertzekoa da irrati, telebisita nahiz paperezko komunikabideek, Argia astekaria, zein txapelketetako argitalpenek egin duten ahalegina doinu izendapenak zabalitzen, doinu bakoitzaren deitura jarriaz bertsozaleon begi bistan. Baina oraindik iruditzen zait bi bertsolari plazan elkarrengana hurbiltzen direlarik zein doinutan kantatu erabakitzeraz, askotan doinuaren deitura izendatu ordez, lege zaharrean doinua belarrira tarareatuaz dutela elkar ulertzen.

Izan ere, era guztietako 3.130 doinu daude gaur egun jasota doinutegian, eta horietako ia denak dauzkazu eskura ikusgai eta entzungai Bertsozale Elkarteko internet sarean. Horietako 350 erabili dituzte bertsolariek azken urteotan. Ez da gutxi, ez horixe, hartuko luteke herrialde askok horren erdia edo laurdena. Baina hala ere esan

beharra dago ez dela falta oraindik kutxa horretan zer eta non aukeaturik, bada hor perla ederrik nork noiz plazaratuko zain. Hemen horietako bat aipatzearren, aldizkari honetan ari garenez, *Lehenago ere nere denboran* delakoa izendatuko dizut, Gillermo Etxeberria berak Asteasun behin jasotako dantza doinu pinpirina, Lazkao txiki-
ren bertsoz jantzi eta Bertsoan liburuan argitaratu genuena.

16. B. Txapelketa nazionalak eman digu berea. Gogoangarria izan zaigu benetan, jakinda gainera, urtetan hain aurrera goazenei behintzat ez zaizkigula horrelako festa asko egokituko gure bizitzan. Eskerrik asko antolatze lanetan ibili zareten guztioi. Zorionak kantatu duzuen 43 bertsolari protagonistei, finaleko zortzioi batez ere. Aupa Maialen lau urtetan ohorez eraman eta defenditu duzulako txapela. Eta biba Amets Arzallus, ifarraldeko lehen txapeldun hori. Hau ere ikusteko geunden.

Aurrera doa bertsolaritzaaren historia, gure lurtean sustrai zaharretan sendotua. Bizirik dirau gure plaza, taberna, eskola, lagunarte, areto, eta festen gozagarri, eta jarrai dezala umorez eta sentimenduz elikatzen, arnasberritzen, eta liluratzen gure jendarte sare osoa, guztiaren premia daukagu eta.

Ederraren lilura. Propaganda hutsalaren garaiotan miresten ahal-mena mehetu bazaigu ere, historiaurre egunsentian gure leizetan sortutako marrazkiekin bateratsu ekin zion lehen gizakiak hitzaren eta kantaren xarmaz jolasteari ederraren bila. Artearen ederra. Askok jarraitzen dugu gaur oraindik miresten arte moeta honen dizdira.